

**Tanulmányok
Zsedényi Béla
születésének 100. évfordulója tiszteletére**

Miskolc, 1995

A Miskolci Herman Ottó Múzeum

kiadványa

A kötet megjelentetését

Miskolc Város Önkormányzatának Mecénás Alapja

és a Magyar Szocialista Párt B-A-Z megyei szervezete támogatta

Szerkesztette:

Csíki Tamás

Technikai szerkesztő:

Hegedűs Csilla

Kocsis Gáborné

Borítóterv:

Kamarás Jenő

ISBN 963 7221 68 9

Felelős kiadó: Dr. Veres László

Sokszorosította a Gyorsnyomda és Másolószolgálat
Miskolcon (Corvin út 3.)

Felelős vezető: Kása Béla

Tartalomjegyzék

Előszó (Csíki Tamás).....	7
Lehoczky Alfréd : Génus loci - a "hely szelleme".....	9
Stipta István : Zsedényi Béla alkotmányjogi nézetei	17
Boleratzky Lóránd : Zsedényi Béla egyháztörténeti, egyház- jogi munkássága	24
Csíki Tamás : Zsedényi liberalizmusának alakulása, problé- mái	33
Ruszoly József : Zsedényi Béla a miskolci közéletben	45
Izsák Lajos : Zsedényi Béla a magyar parlamentben	90

Stipta István
Zsedényi Béla alkotmányjogi nézetei

A Horthy-korszak államrendszerének kiépítése, alkotmányjogi bázisának elvi megalapozása terén a korabeli közjog- és politikatudományra fontos feladat hárult. Az 1920-as évek elején külföldi párhuzamokkal megoldhatatlan, a hazai gyakorlatban példa nélküli államszervezési kérdések merültek fel. A kiépülő politikai rendszer legitimitációja is kérdéses volt, tisztázni kellett viszonyát a forradalmakhoz, az ősi alkotmányhoz, állást kellett foglalnia az államforma kérdésében. Elméletileg is eldöntendő volt: mit jelent és mit követel a jogfolytonosság, milyen legyen az alkotmányos restauráció és a kor igényelte reformok viszonya.

Új módon vetődött fel az állami szuverenitás kérdése: tudományosan is állásfoglalást igényelt, hogy az 1921-es detronizáció a nemzet trónfosztó felháborodásának ítélete vagy az állami önállóságunkat illetéktelenül korlátozó külföldi beavatkozás eredménye volt.

A "király nélküli királyság" államfője a kormányzó lett, akinek ekkor szabályozott jogállása történelmi előzmények nélküli volt. Gyakorló politikusok számára akkor sem a közjogi érvek voltak meghatározóak, de a tudományban értelmezést igényelt a kérdés: ha a királyi hatalmat provizórikus államfő gyakorolja, alkotmányszerű-e a törvényhozás másik szervét (a felsőházat) véglegesen rendezni. Viták forrásává vált a bizonytalan közjogi bázisra épülő időszak törvényhozó testületeinek reformja is. A korszak elején egykamarás nemzetgyűlés alakult, amelyet kormányrendelettel szabályozott választások után hoztak létre. Amikor 1925-ben újra törvényben szabályozták a választójogot, dönteni kellett a választási rendszerről, az anyagi és az alaki választójogról, a szavazás formájáról. Meg kellett találni a módját a felsőház reorganizációjának, összetételét, hatáskörét új módon kellett rendezni. Elvi állásfoglalást igényelt az önkormányzati rendszer állami

szerepvállalásának, politikai, törvényhozási, közigazgatási mozgásterének meghatározása.

Az 1925. február 16-án jogakadémiai nyilvános rendkívüli tanárrá kinevezett Zsedényi Béla e kérdéseket nem kerülhette, nem is kerülte meg. A Maléter István lemondása folytán megürült közjogi-politikai tanszék elnyerése után sorra jelentek meg alkotmányjogi tárgyú, jogelméleti indíttatású tanulmányai. Rövid idő alatt tekintélyes irodalmi munkásságát igazolva 1928-ban Pécsen egyetemi magántanári habilitációt szerzett.

A két világháború közötti időszak minden lényeges közjogi kérdésében állást foglalt. A Berzeviczy-émlékkönyvbe írt első tudományos műve¹ a legitimitás fogalmát elemzi, és nemzetmentő szerepét hangsúlyozza. Szólt a törvényhozás átszervezésének indokoltságáról, a felsőház szerepének erősítéséről, a választójog kiszélesítésének elkerülhetetlenségéről. Még ebben az évben a korabeli szakirodalom legalaposabb tanulmányát jelentette meg a felsőházi reformról.² E munkájában érződik leghatározottabban a jogfolytonosságot hangsúlyozó álláspontja. Nézete szerint a főrendiház 1918. november 18-án nem szűnt meg, csupán berekesztette üléseit. Az 1920. évi I. tc. alapján magát a magyar állami szuverenitás törvényes képviselőjének nyilvánító nemzetgyűlés nem rendelkezett megfelelő felhatalmazással az alkotmányunkat érintő kérdések végleges rendezéséhez. Állami alapéletünk egyik legfontosabb szerve, a felsőház ezért Zsedényi Béla szerint csak ideiglenes jelleggel, az alkotmányjogi provizórium idejére alakítható át.

A felsőházi tagsági jogcímeikkel kapcsolatban visszhangot keltett a Habsburg-házzal kifejtett álláspontja is. Szerinte az 1921-es trónfosztási törvényt a nagykövetek párizsi tanácsának kívánságára, a kisantant jóindulatának megnyerése végett fogadta el a nemzetgyűlés. "Jogszerű és méltányos tehát - írta -, hogy a Habsburg-ház ősi alapokon nyugvó kiváltsága a felsőházban is kidomborodva maradjon mindaddig, amíg a provizórium a teljes alkotmányos élethez elvezet."

---

¹ Az alkotmányjogi reformok politikai problémái. In: Emlékkönyv Berzeviczy Albert írói működésének félszázados évfordulója ünnepére. Pécs, 1925. 429-479. 1.

² Felsőházi javaslat. Miskolci Jogászelet. 1925. I. évf. 4. szám 3-6. 1. E kérdéskörrel szól még: A felsőház új jogköre. Miskolc, 1938. című tanulmánya.

E tárgykörhöz kapcsolódott a törvényhatóságok képviseléről szóló monográfiája³, amely a reformkori tervezetek, az 1848-ban és az 1885-ben felmerült reformelképzelések szellemében indokolta a területi önkormányzatok felsőházi részvételének létjogosultságát. E művében vetette fel az átfogó vármegyei és városi önkormányzati reform szükségességét.

A törvényhozó testület működésének alapkérdéseit A parlamenti munkamegosztás című dolgozatában⁴ érintette. Az 1928-as házszabálymódosításra irányuló javaslat elemzése során máig érvényes megállapításokat tett az előkészítő szervek (a bizottságok) és a ház plénuma közötti munkamegosztásról.

A választójogi rendszer átfogó elemzését adta. Először 1927-ben a képviselőjelölést taglaló, majd a négy év múlva írt, új választójogot követelő harcok dolgozatában vázolta fel a népképviseltről szóló elképzeléseit.⁵ Utóbbiban kifejtette, hogy a választójogi reformnál sürgősebb feladata a törvényhozásnak nem lehet. "Mai választójogunk immár tarthatatlan. Általános feltételei kiigazításra szorulnak. Rendszere, az általános többségi rendszer, rossz és elavult. Különbségtévése a választópolgárok között, a titkos és nyílt szavazással, még gondolatnak is felháborító. 199 nyílt szavazással választó kerülete Európának ma már csak múzeumba való kuriózuma". Sürgős reformot követelt továbbá a képviselők összeférhetetlensége, és a választások feletti bíraskodás terén. Az ajánlások korabeli módja, a rosszul szabályozott képviselőjelölés - álláspontja szerint - az egész magyar parlamenti rendszer hitelét veszélyeztette.

Korábbi részletekből 1928-ra állt össze az egyetlen jogelméleti jellegű, de a közjog szempontjából is releváns Vacuum iuris⁶ című

---

³ A törvényhatóságok képviselete az országgyűlésen. Miskolci ev. jogakadémia Tudományos Értekezéseinek Tára 30. szám. Miskolc, 1927.

⁴ A parlamenti munkamegosztás. Miskolci Jogászélet Könyvtára. 48. szám. Miskolc, 1929.

⁵ A képviselőjelölés. Miskolci Jogászélet. 1927. III. évf. 1. szám 1-7. 1., Új választójogot! (Választójogi reformtervek) Miskolc, 1931.

⁶ Vacuum iuris. Miskolci Jogászélet. 1928. III. évf. 3. szám 1-9. és 4. szám 1-5. 1.

tanulmánya. Ebben lényegében (Moór Gyulával is vitatkozva) a történeti kontinuitás álláspontjára helyezkedett. Kimondta, hogy a közjogban is előfordulhat joghézag, ha az alkotmányos alapszervek működése átmenetileg ellehetetlenül. Ez azonban nem jelent jogfeladást, nem teszi hatálytalanná a provizórikus jogalkotást. Így pl. a főkegyúri jog gyakorlása - törvényes király híján - átmenetileg szünetel, de ez attól még integráns része marad a jogrendszernek. E kérdéskörrel foglalkozott később a *Vitás közjogi kérdések*⁷ című munkájában is.

Az ideiglenes államfő jogállásáról két alapvető fontosságú, gyakran hivatkozott művében írt.⁸ Ezekben meggyőzően mutatta ki, hogy a kormányzói jogkör kiterjesztésének gondolatát nem önálló reformszándék, hanem a titkos választójog bevezetésével szemben a kormányzat által táplált aggály szülte. Ezt a megoldást közjogilag és morálisan is helytelennek tartotta. Szerinte a szélsőségek ellen lényegesen erősebb és hatékonyabb ellensúlyt jelentene a felsőház jogkörének a képviselőház jogkörével való egyenjogúsítása. Ismét visszatért eredeti elképzeléséhez: külső korrektívumok helyett - írta - magát a választójogi reformot kell a nemzeti gondolat állandó ébrentartására célszerűen, a tapasztalatokban és a politika tudományában leszűrődött igazsághoz mérve helyesen és végül minden Janus-arcú megoldást elvetve, nyílt célokkal és tiszta eszközökkel, becsületesen megvalósítani.

A Zsedényi életmű világi alkotmányjogi elemeit érintő első összefoglaló megjegyzésünk ezután nem lehet más: tudományos munkássága során kora legaktuálisabb kérdéseivel foglalkozott.

Műveinek tudományos kivitelét vizsgálva szuverén látásmódja, kritikai alapállása emeli kortársai többsége felé. A felsőházi javaslatról szóló korai munkájában biztos ítélettel vette számba a kormány által benyújtott javaslat hiányosságait. Vitatta a kormányzónak a felsőházi tagok élethosszig történő kinevezéséhez való jogát, jogfosztásnak minősítette a törvényes király által korábban kinevezett tagok kizárását.

---

⁷ *Vitás közjogi kérdések. Válasz Szontágh Vilmos dr. "Adalékok a magyar főkegyúri jog kérdéséhez és a jogfolytonosság problémájához"* című cikkére. Miskolci Jogászetlet Könyvtára. 76. szám. Miskolc, 1931.

⁸ *A kormányzói jogkör kiterjesztése. Miskolc, 1937., A kormányzóválasztás. Miskolc, 1931.*

Elhibázottnak tartotta a kormánytól függő koronaügyész és a honvédség főparancsnokának felsőházi tagságát. Helytelenítette a főrendek személyes megjelenési jogának eltörlését, alkotmányos hagyományainkra hivatkozva szükségtelennek tartotta a választásukat. Úgy vélte: ha a demokratikus haladás és a két tábla harmóniája az örökös főrendek soraiból áldozatot kíván, ezt inkább az anyagi és a szellemi cenzus emelésével kellene elérni. Túlzottnak ítélte az országos mezőgazdasági, kereskedelmi és iparkamarák képviseleti arányát, képtelenségnek a jogakadémiák kihagyását. A javaslatot - még annak elfogadása előtt megjelent cikkében - tarthatatlannak minősítette. Hasonló határozottsággal bírálta az 1925-ös választójogi törvény rendelkezéseit. A korábbi választások tükrében elemezte a törvény legsebezhetőbb pontját, a képviselőjelölés intézményét. Megállapította, hogy a törvényi szabályozás a gyakorlatban igazságtalan, az ellenjelöltek lehetetlenné tételét eredményezheti. A jelölésnek a választásban túlságosan nagy szerep jutott, az ajánlások megszerzésében a kormány embereinek behozhatatlan előnye volt. A nyílt jelölésnél a hivatali pressziót sem lehetett kizárni, az ajánló aláírások tisztességtelen eszközökkel való gyűjtése pedig éppen úgy demoralizálja a népet, mint a nyílt etetés és itatás. A végrehajtó hatalom terjeszkedését kifogásolta A parlamenti munkamegosztás című dolgozatában is. Élesen bírálta azt a helyzetet, hogy a törvényelőkészítés egyre inkább a kormány jogkörébe megy át, az államélet elvi jelentőségű döntései így parlamenten kívül születnek. Nem minden tendecia nélkül írta, hogyha a parlament nagy alapelveit (nyilvánosság, szólásszabadság, képviselők egyenjogúsága) támadás éri, ez mindig az államélet belső, beteges tüneteinek visszatükröződése.

Elegáns vitakultúráját a Vitás közjogi kérdések című 1931-ben megjelent műve igazolja. Ebben Szontágh Vilmos főkegyúri jogról írt támadó hangvételű tanulmányára válaszolt. A nézeteltérés alapkérdésekben támadt közöttük: Szontágh a főkegyúri jogot az állami szuverenitás részeként, Zsedényi egyházi eredetű és jellegű intézményként fogta fel, s csak a törvényes király jogaként értelmezte. Az etatista törekvésekkel szemben változatlanul kitartott a jogfolytonosság, az ezeréves alkotmány mellett. A kormányzóválasztásról írt 1938-as művében is a korban szokatlan egyértelműséggel vallotta azt az elvet, hogy minden közhatalom forrása a nemzet, aminek következtében csakis ennek hivatott képviselője, az

országgyűlés dönthet afelől, hogy kit kíván a kormányzói tiszt megüresedése esetén e méltóságba emelni. A kormányzó tehát, az utódajánlási jog birtokában közölheti ugyan akaratát, de a döntési jog a nemzeti akaratot képviselő országgyűlést illeti meg.

Utolsó közjogi tárgyú, a magyar alkotmányjog fejlődését áttekintő⁹ művében ismét a választójogot bírálta. Az új választójogi törvény (1938: XIX. tc.) aggodalomra adott okot "különböző választójogi rendszerek erőszakolt összekeverésével, a burkolt többes választójoggal és a választójogi jogosultság előfeltételeinek bonyolult és nehezen áttekinthető felsorakoztatásával."

Közjogi munkásságának további markáns jellemzője a történeti látásmód. Kerülte a historizálást, nem feltevéseihez igazította, előfeltételeihez kereste nemzetünk történetének egyes eseményeit. Minden munkáját kivétel nélkül a történeti előzmények alapos vizsgálatával kezdte, megközelítése egyszerre volt intézmény- és eszmetörténeti jellegű. A történeti szemléletmód önmagában nem volt idegen a korabeli magyar jogtudománytól, különbség csupán a forrásválasztás és a feldolgozás alaposságában, őszinteségében volt. A historizáló tételes jogászok nagy része a korabeli jogtörténészek álláspontját vette át, igazolást, magyarázatot, történeti háttérrel keresve elméleteikhez. Zsedényi Béla azon kevesek közé tartozott, akik kutatták a történelmet. Ruszoly József álláspontjával egyezően úgy vélem, hogy A törvényhatóságok képvisellete az országgyűlésen című monográfiája e tárgykör legalaposabb, máig egyetlen jogtörténeti feldolgozása. A hazai jogintézmények kontinuitását hangsúlyozó műveiben nem keresett ősmagyar megoldásokat. A magyar parlamenti tanácskozási rend eredeti jellegét vitatva éppen ő mutatta ki, hogy az történetileg a kontinentális formák átvétele során alakult ki.

E vázlatos áttekintésben sem mellőzhető Zsedényi Béla közjogi munkásságának az a sajátossága, hogy a magyar állapotokat egyetemes, európai mércével mérte. Nem a ma is divatos "modellekben" gondolkodott, párhuzamai nem előítéletesek. Bár felhasznált forrásműveinek döntő többsége német nyelvű, szemléletében nincs nyoma totalitárius elemeknek, még a kritikus időszakban sem. Nem

---

⁹ A magyar alkotmányjog fejlődése 1918-tól 1938-ig. Miskolci Jogászálet Könyvtára. Új sorozat 37. Miskolc, 1938.

tartozott azok közé, akik a magyar közjogi modernizációt külföldi intézmények adaptálásával képelték el, vitába szállt azokkal, akik a hazai kibontakozást angol, német vagy akár olasz módon tervezték. Minden lényeges hazai reformot történelmünkéből, minden közjogi kérdést ősi alkotmányunkból kiindulva közelített meg.

Nem vált csupán a tételes jogra koncentráló szobatudóssá. A közjogi kérdéseket komplex módon vizsgálta. Nem osztotta a Németországból kiinduló és itthon is (főleg Nagy Ernő révén) elterjedt nézetet, miszerint a "közjogot meg kell tisztítani a történeti, politikai és bölcséleti sallangoktól". Azt vallotta, hogy alkotmányos viszonyaink tudományos vizsgálata nem képzelhető el a történelmi, a politikai, a bölcséleti és a nemzetközi jogi fogalmak tisztázása és együttes alkalmazása nélkül. Molnár Kálmán közjogi tankönyvéről írt cikkében¹⁰ utalt arra is, hogy a közjog tudományának a jogi norma hatályosulását is tekintetbe kell vennie.

Zsedényi Béla alkotmányjogi nézeteinek, tudományos törvényt magyarázattal foglalkozó műveinek áttekintését azzal zárhatjuk, hogy ezekből egy biztos kritikai érzékű, éles ítélőképességű, terjedelemre nem sokat, de maradandót alkotó tudós képe bontakozik ki. A mai közjogtörténeti tudomány adós még életműve hiteles feldolgozásával, a jogi oktatás - különösen a miskolci - munkássága közvetítésével.

---

¹⁰ Molnár Kálmán Magyar Közjoga. Miskolci Jogászsélet. 1931. VII. évf. 1-2. szám 1-9. 1.